
ALF CARLING, OLLE DJERF,
EUGENIA KAZAMAKI OTTERSTEN
& HENRY OHLSSON

Nya förutsättningar för lönebildningen*

Lönebildningen är avgörande för den ekonomiska utvecklingen i Sverige. Under 1990-talet har förutsättningarna för den ändrats på avgörande sätt. Författarna framhåller fem betydelsefulla förändringar: Den ökande internationella konkurrensen och den minskade inflationsbenägenheten är de två första. Av detta följer för det tredje att för höga lönehöjningar nu ger direkta utslag i lägre produktion och sysselsättning utan omvägen över högre priser. För det fjärde har arbetslösheten kommit att bli den kanske viktigaste förklaringen till att inkomstfördelningen har blivit något ojämnare. Slutligen ställer den nya produktionstekniken och arbetsorganisationen högre krav på de anställdas kompetens.

Lönebildningen är avgörande för den ekonomiska utvecklingen i Sverige. Utfallet har stor betydelse för hushållens köpkraft och inkomstfördelningen men också för företagets konkurrenskraft och sysselsättningen. Under 1990-talet har förutsättningarna för lönebildningen ändrats på avgörande sätt. Vi vill här framhålla fem faktorer som är särskilt viktiga.

För det första utsätts den svenska eko-

nomin idag för en betydligt starkare internationell konkurrens än tidigare. Även företagsägandet har blivit mer internationellt. För näringslivet ställer den globala konkurrensen krav på allt snabbare anpassning till ändrade produktions- och marknadsförutsättningar.

För det andra har den svenska ekonomin under 1990-talet blivit väsentligt mindre inflationistisk än under de två föregående årtiondena. Den ekonomiska politiken är tydligt inriktad på att bibehålla en låg inflationstakt. En minskad inflationsbenägenhet betyder att prisstegrings-takten i varje givet efterfrågeläge kan väntas bli lägre än tidigare. Denna lägre inflationsbenägenhet innebär bättre förutsättningar att vid låga nominella lönelöft förvänta sig stigande reallöner.

Författarna bildar tillsammans Industrins ekonomiska råd. Rådet har utsetts av parterna på avtalsområdena inom industrin och har en rådgivande uppgift. Docent ALF CARLING är f n verksam som rådgivare i civilministeriet i Sydafrika, OLLE DJERF är chefekonom i Merita Nordbanken, docent EUGENIA KAZAMAKI OTTERSTEN arbetar vid Industriens Utredningsinstitut medan docent HENRY OHLSSON finns på Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.

* Detta är en förkortad och uppdaterad version av vår rapport från september 1997, Carling m fl [1997], till Lars-Gunnar Albåge och Rune Larson som parterna inom industrin har utsett till opartiska ordförande för sina förhandlingar.

För det tredje anpassar sig inte ekonomin till kostnadsstörningar på samma sätt som tidigare. Lönekostnader som stiger mer än i konkurrentländerna ger nu direkt utslag i lägre produktion, investeringar och sysselsättning i exportindustrin. Den tidigare omvägen över högre priser och försvagad konkurrenskraft kan inte beträddas idag. Däremot leder snabbt stigande löner till räntehöjningar. Detta håller tillbaka efterfrågan, produktion och sysselsättning i branscher med försäljning på hemmamarknaden.

För det fjärde är den höga arbetslösheten den kanske viktigaste förklaringen till att inkomstfördelningen har blivit något ojämnare under 1990-talet. Ökad sysselsättning ger flera arbetslösa möjlighet att komma in på arbetsmarknaden och blir därmed det mest verkningsfulla sättet att uppnå en jämnare inkomstfördelning.

För det femte har kraven på flexibilitet och anpassning i arbetslivet ökat kraftigt jämfört med 1970- och 1980-talen. Nya marknadsförhållanden, ny produktionsteknik och organisation medför att kompetensutveckling för olika kategorier av personal blir alltmer betydelsefull såväl för industrins konkurrensförmåga och tillväxt som för den enskildes ställning på arbetsmarknaden. Kompetensutveckling ställer också krav på kontinuerlig uppgradering av kunskap.

Lönebildningens stabiliseringspolitiska problem har ändrat karaktär. Tidigare handlade det om inflationsrisken, idag är det permanent högre arbetslöshet som blir följden om lönekostnaderna stiger snabbare än i omvärlden eller om lönebildningen inte tar hänsyn till kraven på flexibilitet och kompetensutveckling på olika områden.

Löneutvecklingen – en bakgrund

Som en bakgrund ska vi kort ta fram några fakta om löneutvecklingen de senaste 20 åren. Utvecklingen under 1990-talet har inneburit en markant nedgång i den

nominella löneökningstakten, se *Tabell 1*. Under 1980-talet steg timlönerna med i genomsnitt ca 8 procent per år, såväl för industrins anställda som för samtliga löntagare. Mellan 1990 och 1996 ligger motsvarande genomsnittstal mellan 4 och 5 procent. Dock har löneökningstakten för industrins anställda de senaste åren åter visat en tendens att stiga.

Tabell 1 Årlig nominell timförtjänsthöjning, procent

	Industrianställda	Samtliga löntagare
1975–1980	9,3	10,9
1980–1985	7,9	7,5
1985–1990	8,2	8,2
1990–1996	4,8	4,3

Källa: Konjunkturinstitutet, *Analysunderlag*, olika nummer.

Det bör understrykas att utvecklingen ter sig väsentligt annorlunda, när det gäller utfallet i *real* timlöneutveckling. Skillnaden illustreras i *Tabell 2*. Där framgår bl a att den reala timförtjänsten för industrianställda (d v s lönen deflaterad med konsumentprisindex) har utvecklats rätt ojämnt de senaste 15–20 åren, med nedgångsperioder främst i samband med deprecieringar av kronan. Det framgår också att den reala timförtjänsten för industrianställda har stigit snabbare de senaste åren än någon gång tidigare under 1980- och 1990-talen.

Tabell 2 Real timlöneförändring, procent per år

	Industrianställda	Samtliga löntagare
1975–1980	-1,0	-0,6
1980–1985	-1,0	-1,4
1985–1990	2,6	2,6
1990–1993	-0,3	-0,4
1993–1996	3,1	2,1

Källa: Konjunkturinstitutet, *Analysunderlag*, olika nummer.

Anm. Deflateringen har gjorts med konsumentprisindex utom för "skattereformåren" 1990–1992, då nettoprisindex har använts.

Tabell 3 Antal sysselsatta, 1000-tal

	Industri	Övrig varuprod.	Privata tjänster	Offentliga tjänster	Totalt
1975	1 079	603	1 339	1 046	4 067
1980	979	549	1 394	1 299	4 234
1985	897	508	1 442	1 412	4 322
1990	987	474	1 614	1 404	4 454
1993	772	377	1 481	1 327	3 964
1996	810	340	1 548	1 263	3 963

Källa: Konjunkturinstitutet, *Analysunderlag*, olika nummer.

Anm. Deflateringen har gjorts med konsumentprisindex utom för "skattereformåren" 1990–1992, då nettoprisindex har använts.

Samtidigt har Sverige under 1990-talet fått en massarbetslöshet av samma slag som många andra europeiska länder. Den registrerade arbetslösheten underskattar i själva verket krisens inverkan på sysselsättningen, eftersom många har lämnat arbetskraften.

Under 1980-talet ökade sysselsättningen i Sverige i jämn och ganska snabb takt, sammanlagt med drygt 200 000 personer, se *Tabell 3*. Ökningen var koncentrerad till privat och offentlig tjänstproduktion. Antalet sysselsatta inom industrin var däremot ungefär detsamma 1990 som 1980.

Krisåren i den svenska ekonomin i början av 1990-talet innebar emellertid en kraftig nedgång i antalet sysselsatta och en dramatisk ökning av arbetslösheten. Mellan 1990 och 1993 minskade det totala antalet sysselsatta med nästan 500 000 eller mer än en tiondel. Därefter har sysselsättningen i stort sett legat konstant på den lägre nivån, trots att den samlade produktionen stigit med ungefär 2,5 procent per år.

De senaste åren har främst utmärkts av en omfördelning av sysselsättningen från den offentliga sektorn till näringslivet. En sådan omfördelning kan uppfattas som en avsedd effekt av den ekonomiska politiken. Antalet sysselsatta i näringslivet har ökat med ungefär 70 000 sedan 1993, men den ökningen har motverkats av fortsatt fallande sysselsättning i den offentliga sektorn. Att vändningen uppåt på pro-

duktionssidan totalt sett inte givit utslag i ett förbättrat arbetsmarknadsläge förklarar delvis av en relativt snabb produktivitetstillväxt, men också av ökad medelarbets-tid.

För industrins del minskade antalet sysselsatta med ungefär 200 000 mellan 1990 och 1993. Antalet sysselsatta personer har därefter endast visat en begränsad ökning trots snabbt stigande produktion. Däremot var antalet arbetade timmar i industrin år 1996 nära 10 procent högre än år 1993.

Sammanfattningsvis har industrins andel av sysselsättningen minskat sedan mitten av 1970-talet. En del av minskningen kan förklaras av förändringar av arbetsorganisationen och att en större del av verksamheten har lagts ut på entreprenad. Denna koncentration till huvudverksamheten bidrar därmed till att vi kan registrera en ökning för tjänstesektorn.

De nya förutsättningarna

Ökad internationell konkurrens och globalisering

Den svenska ekonomin befinner sig i en omvärld som präglas av en betydligt starkare internationell konkurrens än under 1970- och 1980-talen. Konkurrenten är global, den begränsas inte bara till våra traditionella handelspartners. Kraven på omställning till förändrade förhållanden blir sålunda allt större och kräver allt

snabbare anpassning för det svenska näringslivet. Även företagsägandet har blivit alltmer internationellt.

Den internationella handeln med varor och tjänster har ytterligare liberaliserats, senast genom slutförandet av den s k Uruguay-rundan inom GATT och genom bildandet av en ny världshandelsorganisation, WTO. I framtiden skall WTO bli en lösare handelskonflikter samt verka för ytterligare sänkta handelshinder. Vid sidan av globalt friare handel finns det dessutom en rad regionala överenskommelser som syftar till att riva handelshinder, t ex ASEAN i Asien, Nafta och Mercosur i Nord- och Sydamerika samt APEC i Stillaohavsområdet. I Europa pågår integrationen inom EU men också mellan EU och Östeuropa.

Handelsliberaliseringen skärper konkurrenstrycket i den internationella ekonomin. En rad s k lågprisländer utövar en hård priskonkurrens på världsmarknaden tillsammans med mer utvecklade ekonomier i Asien. Överföringen av kapital mellan länder bidrar till att teknikspridningen går allt snabbare. De multinationella företagen intar här en ledande roll och dominerar handeln med tekniklicenser. Den snabba utvecklingen av informationstekniken har också medverkat till markanta produktivetsförbättringar i alla näringsgrenar. En växande del av de privata kapitalöverföringarna går till utvecklingsländer.

Konsekvensen av denna utveckling är att även ägandet präglas av en fortgående snabb internationalisering. Det gäller inte minst Sverige som dels har ett stort inslag av utländskt ägande, dels är basen för svenskägda multinationella företag. Ägandeförändringarna via portföljinvesteringar och direktinvesteringar kan medverka till att öka eller hålla avkastningskraven uppe på fortsatt hög nivå. I Sverige spelar de multinationella företagen en dominerande roll både direkt genom sin storlek och indirekt för svenska underleverantörer.

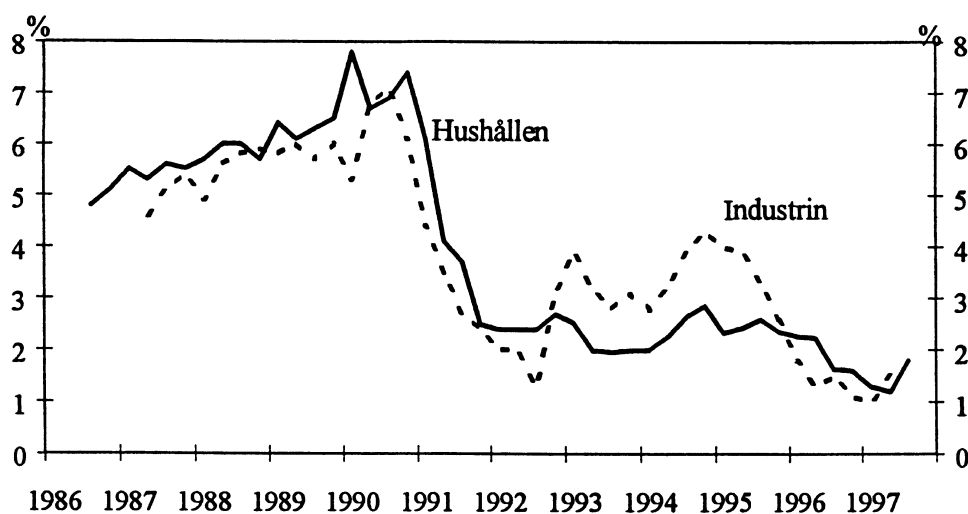
Avregleringen på finansmarknaderna har i kombination med IT-revolutionen skapat en global kapitalmarknad, vilket också har bidragit till den ökade internationella konkurrensen på varu- och tjänstemarknaderna. Framväxten av internationella kapitalmarknader har haft stor betydelse för de mindre utvecklade ländernas kapitalförsörjning. Globaliseringen av kapitalmarknaderna har också spelat en viktig roll för de ekonomisk-politiska förändringarna i riktning mot samordnad inflationsbekämpning i OECD-området, bli därigenom att eventuella avvikelser från låginflationslinjen, mycket snabbt resulterar i ränteuppgång eller valutaoro. Aktörerna på de finansiella marknaderna kan alltså komma att reagera på likartat sätt som Riksbanken om deras inflationsförväntningar förändras av t ex för expansiv finanspolitik eller för snabb lönestegringstakt.

EMU påskyndar den västeuropeiska integrationen och leder i ännu högre grad till samordning i den ekonomiska politiken inom EU. Sannolikheten är mycket hög att EMU startar den 1 januari 1999 som planerat. Antalet deltagarländer blir troligen förhållandesvis stort, dvs det är inte bara hårdvalutablocket med Tyskland i spetsen som blir medlemmar utan även medelhavsländerna Spanien, Portugal och Italien. Oavsett om Sverige deltar från starten av EMU eller inte kommer den gemensamma valutan att få stor betydelse för Sverige.

Lägre inflationsbenägenhet

Den svenska ekonomin har blivit mindre inflationistisk. Det har skett en fundamental nedgång i såväl inflationen som inflationsbenägenheten. Nedgången i inflationstakten har följt det internationella mönstret men kom senare i Sverige än i många andra länder. Den minskade inflationsbenägenheten i den svenska ekonomin sammanhänger i hög grad med den omläggning av den ekonomiska politiken

Figur 1 Förväntad inflation de kommande 12 månaderna

Källa: SCB [1997a].

som skedde i flera steg omkring 1990. Lägre inflationsbenägenhet betyder att inflationen, vid varje givet efterfrågeläge, kan förväntas bli lägre framöver än under 1970- och 1980-talen. Det betyder också väsentligt bättre förutsättningar att vid låga nominella lönelöft förvänta sig stigande reallöner.

Den kanske viktigaste lärdomen från 1970- och 1980-talen för såväl Sverige som andra länder är att den inflationsnedgång som i olika skeden har registrerats i land efter land i mycket hög grad sammanhänger med en grundläggande omläggning av den ekonomiska politiken i riktning mot inflationsbekämpning. I nästan alla industriländer har omläggningen innehållit inslag av stram finans- och penningpolitik samt avregleringar och andra strukturella åtgärder. Detta har lett till att 10 procent eller mer av arbetskraften har hamnat i långtidsarbetslöshet eller permanent slagits ut på arbetsmarknaden.

Inflationsförväntningarna hos finansmarknadernas aktörer, hos beslutsfattare i näringslivet och bland den breda allmänheten är viktiga indikatorer för i vilken grad inflationsbenägenheten i den sven-

ska ekonomin har gått ned. Det faktum att inflationsförväntningarna har anpassats markant nedåt under 1990-talet (se Figur 1) är bl a ett uttryck för det förtroende som dessa aktörer har för att inflationsnedgången blir varaktig. Inte ens direkt efter kronans fall 1992 ökade industrins inflationsförväntningar till mer än 4 procent. Idag har de pressats ned till under 2 procent.

Även inflationsförväntningarna hos företrädare i organisationer på arbetsmarknaden har gått ner under de senaste åren. När avtalen slöts 1995 låg organisationernas inflationsförväntningar på en betydligt högre nivå än idag. Enligt de särskilda enkätundersökningar som Riksbanken har låtit utföra i samband med inflationsrapporterna låg inflationsförväntningarna (två års sikt) på hela 3,25 procent hos både arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer under våren 1995. Under mätningen i juni i år har motsvarande inflationsförväntningar gått ned med nära två procentenheter till nivån 1,5–1,7 procent. I den senaste enkäten i november låg inflationsförväntningarna för de närmaste två åren på ca 2 procent.

Tabell 4 Förväntad inflation på två års sikt, procent per år

	juni 1995	juni 1996	juni 1997	sept 1997	nov 1997
Arbetsgivare	3,7	2,6	1,5	1,8	2,2
Arbetstagare	3,8	2,5	1,7	2,0	2,1

Källa: Sveriges Riksbank, *Inflationsrapport*, olika nummer.

En viktig institutionell förändring som kan bidra till lägre inflationsbenägenhet är Sveriges medlemskap i EU. Prisstabilitet utgör en viktig hörnsten i EU-ländernas ekonomisk-politiska samarbete. För att tillgodose Maastrichtfördragets krav på helt oberoende riksbank har regeringen nyligen lagt fram förslag om att gå ytterligare steg i den riktningen. Den starka förbättringen av statsfinanserna för att uppnå konvergensvillkoren har också bidragit till ökad tilltro till att Sverige kan bibehålla den låga inflationstakten.¹

För höga löner slår direkt mot sysselsättningen

Ökad konkurrens och lägre inflationsbenägenhet innebär att lönebildningens stabiliseringspolitiska problem har ändrat karaktär jämfört med 1970- och 1980-talen. Tidigare handlade det om inflationsrisken, idag är det permanent hög arbetslöshet som blir följderna av löneutvecklingen blir snabbare än i våra konkurrentländer. Höjda lönekostnader ger direkt utslag i lägre produktion, investeringar och sysselsättning i exportindustrin i stället för att som tidigare gå omvägen via högre priser och successivt försvagad konkurrenskraft.

Däremot finns det en klar risk för ränteuppång om Riksbanken och marknaden bedömer att höga löneökningar hotar att driva upp inflationen. På den numera avreglerade och internationaliserade kapitalmarknaden reagerar aktörerna redan på förväntningar om en sådan utveckling. Detta håller tillbaka efterfrågan, produktion och sysselsättning i branscher med försäljning på hemmamarknaden.

En för snabb kostnadsutveckling jäm-

fört med omvärlden, exempelvis genom kraftiga höjningar av de nominella lönerna, får nu andra konsekvenser än tidigare när den internationella inflationen är låg och det finns ett trovärdigt inhemskt inflationsmål. Effekterna kommer direkt på den ekonomiska aktivitetsnivån snarare än långsamt via konkurrenskraften. Företagen har inte samma utrymme som tidigare att höja sina priser. I stället leder den ökade internationella konkurrensen till produktions- och sysselsättningsminskningar. Konjunkturinstitutet [1997, s 96] framhåller också dessa nya mekanismer. Man utgår i sina kalkyler från att höga kostnader snarare slår mot sysselsättningen än höjer inflationstakten.

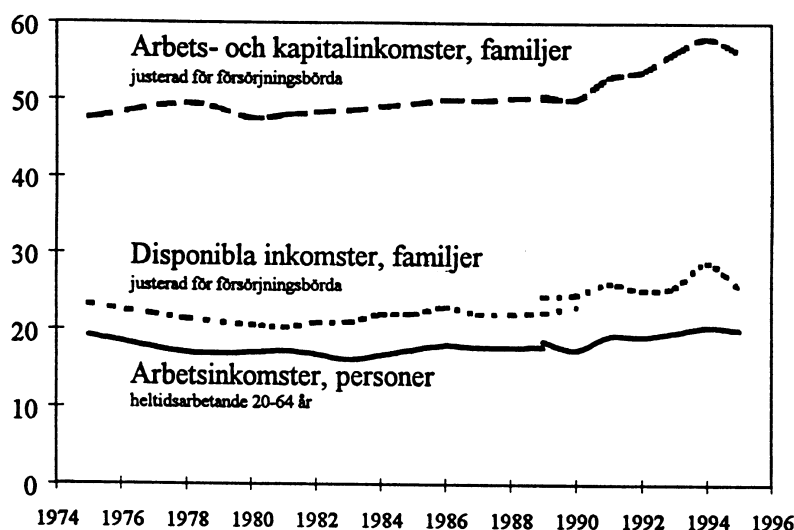
Arbetslösheten är det stora fördelningsproblemet

En mycket viktig förändring jämfört med 1970- och 1980-talen är den kraftiga försämringen på arbetsmarknaden. Arbetslösheten är den kanske viktigaste förklaringen till att inkomstfördelningen har blivit något ojämnare under 1990-talet. Ökad sysselsättning ger fler arbetslösa möjlighet att komma in på arbetsmarknaden och blir därför ett av de mest verkningfulla sätten att uppnå en jämnare inkomstfördelning.

I *Figur 2* mäts ojämnheten med den sk Ginikoefficienten som är 0 procent om fördelningen är helt jämn och 100 procent

¹ EU-medlemskapet har också inneburit förändringar på andra områden som har betydelse för inflationsbenägenheten, t ex när det gäller regler för offentliga anbud, konkurrens- och kartelllagstiftning m m.

Figur 2 Inkomstfördelningen, Ginikoefficienter

Källa: SCB [1997b].

Anm. Brotten i serierna beror på skattereformen.

om fördelningen är fullständigt ojämn. Detta mått tar lika stor hänsyn till hela fördelningen, fördelningen för den övre halvan väger t ex lika tungt som fördelningen för den nedre.

Den heldragna linjen i figuren visar hur fördelningen av arbetsinkomster för heltidsarbetande personer har utvecklats under perioden 1975-1995. Fördelningen är jämn. Det finns en viss tendens till ojämnare fördelning de senaste åren.

Fördelningen av arbetsinkomster för heltidsarbetande berör långtifrån alla. De som, ofrivilligt eller frivilligt, inte arbetar finns inte med, inte heller de som arbetar deltid. I en del familjer finns det dessutom flera inkomsttagare. Samtidigt varierar försörjningsbördan mellan hushållen. Utöver arbetsinkomster kan hushållen vidare ha kapitalinkomster.

Den streckade linjen i figuren visar fördelningen av arbets- och kapitalinkomster för samtliga familjer med hänsyn tagen till försörjningsbördan. Fördelningen mätt på detta sätt är föga förvånande ojämnare än den för heltidsarbetande personers arbetsinkomster. Men här kan vi

också se en kraftigare ökning av ojämnheten under 1990-talet. Den kraftiga uppgången i arbetslösheten är starkt bidragande till detta, arbetslösa har ingen arbetsinkomst.

De offentliga omfördelningssystemen har en utjämnande effekt. Transfereringar till pensionärer, arbetslösa och andra som saknar arbetsinkomster är en viktig förklaring till att de disponibla inkomsterna efter skatter och transfereringar är jämnare fördelade än arbets- och kapitalinkomsterna före skatter och transfereringar. Den prickade linjen i figuren visar hur fördelningen av de disponibla inkomsterna har utvecklats. Ojämnheten i de disponibla inkomsterna har inte ökat lika mycket som ojämnheten i arbets- och kapitalinkomsterna. Ett viktigt skäl till detta är att arbetslöshetsersättningarna, åtminstone delvis, förmår att kompensera förlusten av de tidigare arbetsinkomsterna.

Slutsatsen blir att den ökade arbetslösheten har varit starkt bidragande till den ojämnare fördelningen av arbets- och kapitalinkomster. Däremot är det svårt att finna att arbetsinkomsterna för dem som

har arbeten har blivit mer ojämnt fördelade.

Behovet av kompetens

Det har skett viktiga förändringar på arbetsmarknaden. Den öppna arbetslösheten är hög i ett historiskt perspektiv, alltfler har hamnat utanför den reguljära arbetsmarknaden. Arbetsmarknadens sätt att fungera har förändrats. Det krävs allt högre grad av flexibilitet och anpassningsförmåga. Arbetskraftens kompetens, liksom möjligheterna till att uppgradera denna kompetens, är av central betydelse för både näringslivets konkurrenskraft och för den enskildes ställning på arbetsmarknaden. Förutsatt att inträdet till arbetslivet underlättas kan dessa förändringar ge konkurrensfördelar på längre sikt.

Övergången från traditionella sätt att producera till modernare produktionsprocesser som bygger på arbetets innehåll, lagarbete² och ökat inslag av träning sätter arbetskraftens kompetens i fokus. Arbetskraftens kompetens är ett vitt begrepp som inbegriper olika delar av humankapitalet. Humankapitalet kan indelas i en personlig del som avspeglar t ex antal år i utbildning och erfarenhet samt en social del som avspeglar hur färdigheter överförs och utvecklas på arbetsplatsen och i förhållande till arbetets innehåll.

På dagens arbetsmarknad handlar det i hög grad om en matchning av kompetens till arbetsinnehåll. Kompetensen och arbetets innehåll är föremål för kontinuerlig förändring och uppgradering. Humankapitalet eroderar snabbare idag än tidigare. Informationsteknologin har vidare delvis ändrat spelreglerna för matchningen genom att tillföra en rad nya aspekter på hur arbetsmarknaden fungerar. De nationella gränserna har raserats, arbetskraften konkurrerar idag på globala marknader. Detta gäller särskilt de högutbildade. Denna grupp är den snabbast växande utflyttningsgruppen i dagens Sverige. Sam-

tidigt har Sverige i ett internationellt perspektiv få anställda med längre högskoletutbildning, särskilt inom tillverkningsindustrin. För att undvika långsiktiga obalanser på arbetsmarknaden är det nödvändigt att satsa på efterfrågad utbildning, kompetens och förnyade incitamentsstrukturer.

Nationalekonomisk teori har i regel antagit att den anställde får lön efter kompetens. Mycket pekar emellertid på att så inte är fallet. Arbetskraften är heterogen och därför svår att prissätta, särskilt på central nivå. På dagens arbetsmarknader med partsförhandlingar, minimilöner, lagar och förordningar är det sannolikt att lönen inte avspeglar de anställdas kompetens.

Avslutning

Under 1990-talet har det skett en rad omvälvande förändringar i den svenska ekonomin. Detta innebär nya förutsättningar på många områden, inte minst när det gäller lönebildningen.

Den internationella konkurrensen ökar snabbare än tidigare och inflationsbenägenheten sjunker. Detta är två viktiga förändringar för lönebildningen som innebär att en för snabb löneutveckling nu slår snabbare och mer direkt på sysselsättningen än tidigare. Den höga arbetslösheten har också kommit att bli den kanske viktigaste förklaringen till att inkomstfördelningen har blivit något ojämnare under 1990-talet. Arbetslöshetens stora betydelse för fördelningen är också en viktig ny förutsättning. Ny produktionsteknik och ny arbetsorganisation ställer också helt nya krav på de anställdas anpassningsförmåga och kompetens. Ju mindre hänsyn till dessa krav på flexibilitet som tas i lönebildningen, desto svårare blir det för

² Arbetslag där rotation bland olika arbetsuppgifter förekommer innebär att individen skall kunna en rad olika moment och att den individuella lönen kan förlora sitt signaleringsvärde.

arbetslösa att ta sig in på arbetsmarknaden och desto större blir risken att de som idag har arbeten kan komma att drabbas av arbetslöshet.

Referenser

- Carling, A, Djerf, O, Kazamaki Ottersten, E & Ohlsson, H, [1997], "Nya förutsättningar för lönebildningen", utlåtande om nya förutsättningar för lönebildningen av Industrins Ekonomiska Råd, stencil.
- Konjunkturinstitutet, *Analysunderlag*, olika nummer.
- Konjunkturinstitutet, [1997], *Konjunkturläget, november 1997*. KI, Stockholm.
- SCB, [1997a], *Hushållens inköpsplaner, 3:e kvartalet 1997*. Statistiska meddelanden P 13 SM 9704. SCB, Örebro.
- SCB, [1997b], *Inkomstfördelningsundersökningen 1995*. Statistiska meddelanden BE 21 SM 9701. SCB, Örebro.
- Sveriges Riksbank, *Inflationsrapport*, olika nummer.